STANDARDI I SMJERNICE ZA OSIGURANJE KVALITETA U VISOKOM OBRAZOVANJU U BOSNI I HERCEGOVINI

Ovaj dokument je izrađen u okviru zajedničkog projekta
Evropske komisije i Vijeća Evrope
«Jačanje visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini»
i odobren od strane upravnog odbora na njegovom sastanku 5. juna 2007. godine.

Council of Europe
European Commission

Conseil de l'Europe
Commission européenne

STANDARDI I SMJERNICE ZA OSIGURANJE KVALITETA

U VISOKOM OBRAZOVANJU U BOSNI i HERCEGOVINI

Uvod

I prije uključivanja u bolonjski process[1] 2003. godine univerziteti u BiH počeli su raditi na uvođenju politike i prakse osiguranja kvaliteta. Te su aktivnosti dobile još veći značaj pridruživanjem Bolonjskom procesu na ministarskoj konferenciji u Berlinu 2003. godine; tokom školske 2003/04. godine svi javni univerziteti u BiH uključeni su u institucionalnu procjenu Evropske asocijacije univerziteta (EUA)[2] kako bi se utvrdili izazovi s kojima će se univerziteti suočiti u ispunjavanju zahtjeva za pridruživanje evropskom prostoru visokog obrazovanja do 2010. godine.

Pomenutom procjenom Evropske asocijacije univerziteta utvrđen je veliki broj značajnih pitanja koje treba riješiti putem sistematičnih i rigoroznih procedura za osiguranje kvaliteta. Pomenuta su pitanja bila strateške i akademske prirode, ali su se odnosila i na oblast upravljanja i administracije. Rad u navedenim oblastima od suštinskog je značaja za moderniziranje i reformiranje visokog obrazovanja u BiH.

I na evropskom nivou osiguranje kvaliteta predstavljalo je jednu od tri prioritetne oblasti programa procjene u okviru bolonjskog procesa, nakon čega je 2005. godine održana ministarska konferencija u Bergenu, a rezultati te procjene u slučaju Bosne i Hercegovine sugerirali su relativan nedostatak aktivnosti i napretka u toj oblasti u odnosu na većinu ostalih zemalja bolonjskog procesa.

Taj je fokus na evropskom nivou otišao korak dalje 2005. godine usvajanjem «Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta» (ESG)[3] od strane svih zemalja uključenih u bolonjski proces. Pomenuti je dokument izradila organizacija ENQA u saradnji sa EUA-om, EURASHE-om i ESIB-om, a prihvatili su ga svi ministri prisutni na konferenciji u Bergenu 2005. ESG pokriva tri glavne oblasti:

1. unutrašnje osiguranje kvaliteta organizirano unutar institucija visokog obrazovanja, a koje se odnosi na izradu, primjenu i praćenje procesa i struktura osiguranja kvaliteta;
2. vanjsko osiguranje kvaliteta i relevantne aktivnosti koje se općenito bave onim što bi trebalo ispitati unutar institucija visokog obrazovanja, te načinom na koji bi trebalo provoditi aktivnosti vezane za vanjsko osiguranje kvaliteta;

[1] Bolonjski proces predstavlja najznačajniju i najsveobuhvatniju reformu visokog obrazovanja u Evropi. Krajnji cilj tog procesa jeste uspostavljanje evropskog prostora visokog obrazovanja do 2010. godine, koji će značiti neometanu mobilnost akademskih radnika i studenata, te objektivno priznavanje njihovih kvalifikacija. Bolonjsku deklaraciju 1999. godine potpisali su ministri obrazovanja 29 evropskih zemalja. Taj se proces počeo širiti i na druge zemlje pa su organizirani dalji sastanci predstavnika vlada u Pragu 2001., Berlinu 2003. i Bergenu 2005. Naredni sastanak održat će se u Londonu u maju 2007. Bosna i Hercegovina uključila se u pomenuti proces 2003. godine.

[2] Vijeće Evrope, Evropska komisija, 2004. *Institucionalna evaluacija sedam univerziteta u Bosni i Hercegovini*, sažetak izvještaja Evropske asocijacije univerziteta u okviru zajedničkog projekta Evropske komisije i Vijeća Evrope «Moderniziranje kapaciteta za menadžment i upravljanje univerziteta u Bosni i Hercegovini», Sarajevo.

[3] ENQA, 2005. *Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u evropskom prostoru visokog obrazovanja*, http://www.coe.ba/pdf/ESG_loc.pdf.

3. rad agencija za vanjsko osiguranje kvaliteta u smislu njihovog uspostavljanja, organiziranja i priznavanja.

Primjena ESG-a za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja predstavlja jedan od tri prioriteta za period od 2005. do 2007. i, samim tim, i fokus programa procjene koji će rezultirati ministarskom konferencijom u Londonu u maju 2007. U sklopu pomenute primjene, svaka od zemalja trebala bi pokazati na koji su način njeni sistemi osiguranja kvaliteta, i unutrašnjeg i vanjskog, u skladu sa «Evropskim standardima i smjernicama».

U Bosni i Hercegovini su, stoga, nadležna ministarstva na entitetskom i državnom nivou te javni univerziteti donijeli odluku da je, putem zajedničkog programa Evropske komisije i Vijeća Evrope – Jačanje visokog obrazovanja u BiH, neophodno uspostaviti standarde i izraditi smjernice za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja u BiH. Oformljena je radna grupa za njihovu izradu, a u njen sastav ulaze predstavnici nadležnih ministarstava na entitetskom i državnom nivou, osam univerziteta i studenata. Dva međunarodna eksperta su pomogla radnoj grupi u izradi ovih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta: Dr. Patricia Georgieva, generalni sekretar državne agencije za evaluaciju i akreditaciju u Bugarskoj i Lewis Purser, pomoćnik direktora udruženja univerziteta Irske.

Rad ove radne grupe stoga se direktno vezuje za obaveze Bosne i Hercegovine kao punopravnog učesnika bolonjskog procesa. BiH je dala pregled svog napretka kako u toj tako i u drugim oblastima u sklopu izvještaja podnesenog grupi za praćenje bolonjskog procesa krajem 2006. Izvještaj o programu procjene za 2007. koji će biti podnesen ministrima u Londonu 2007. zasniva se na relevantnim izvještajima svake od zemalja učesnica, a bolje ocjene koje je BiH dobila već odražavaju pomake ostvarene na polju osiguranja kvaliteta.

Ciljevi

Uspostava sistema za osiguranje kvaliteta u najboljem je interesu institucija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Osiguranje kvaliteta daje kvalitet – relevantne informacije o obrazovanju i diplomama od koristi su kako poslodavcima i društvu u cjelini tako i akademskim radnicima, studentima i potencijalnim zaposlenicima. Analitički opis i sistematska ocjena kvaliteta te njegovo osiguranje olakšavaju zadatak visokoškolskim institucijama da uvjere svoje domaće i međunarodne partnere u kvalitet obrazovanja koje pružaju, i da visoko obrazovanje u BiH učine studentima što privlačnijim.

Svrha ovog rada jeste dati jasne standarde i smjernice – kako unutrašnje tako i vanjske – za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH, na korištenje od strane univerziteta, ministarstava i agencija za osiguranje kvaliteta u njihovom radu u naporima da podrže suštinsku reformu koja se provodi u oblasti visokog obrazovanja. Pomenuti standardi i smjernice BiH osmišljeni su tako da ispune zahtjeve ESG-a.

Glavni ciljevi predloženog skupa standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta jesu sljedeći:

- promovirati i podržati stalno unapređenje kvaliteta i standarda za pružanje programa visokog obrazovanja;
- osigurati da javnosti budu dostupne jasne i precizne informacije o kvalitetu i standardima pružanja visokog obrazovanja i obuke; i

- primjenjivati najbolju međunarodnu praksu u ocjeni i reviziji visokog obrazovanja i programa obuke.

Dugoročni ciljevi sistema osiguranja kvaliteta jesu sljedeći:

- promovirati mobilnost studenata, diplomaca i građana unutar BiH i na međunarodnom nivou,
- promovirati jednake socijalne mogućnosti za sve kategorije studenata u BiH,
- odgovoriti na potrebe svih subjekata i korisnika u visokom obrazovanju,
- promovirati naučnoistraživački rad i prenošenje znanja u BiH,
- osigurati kompatibilnost sa Evropskom unijom na različitim poljima (podrška studentima, sistem povratnih informacija svršenih studenata i poslodavaca, itd.),
- povećati stepene javne odgovornosti visokog obrazovanja prema široj javnosti.

Naglašeno je da bi te dugoročne ciljeve trebalo imati na umu pri uspostavljanju standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju BiH kako bi ih procesi koji se uspostavljaju uspjeli ostvariti. Nedostatak koherentne zakonske regulative širom zemlje u oblasti visokog obrazovanja trenutno predstavlja prepreku ostvarivanju tih dugoročnih ciljeva.

Struktura standarda i smjernica BiH

Standardi i smjernice BiH dijele se u dva dijela.

1. Standardi i smjernice za unutrašnje osiguranje kvaliteta, tj. aktivnosti na osiguranju kvaliteta koje se poduzimaju unutar univerziteta i predstavljaju njihovu odgovornost.
   Ovaj prvi dio podrazumijeva 8 standarda za unutrašnje osiguranje kvaliteta institucija visokog obrazovanja u BiH. On se rukovodi logikom prvog dijela Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja, ali uključuje i jedan dodatni standard koji postavlja zahtjev prema kojem se institucije moraju spremiti za vanjsku evaluaciju svojih procedura osiguranja kvaliteta.
2. Standardi i smjernice za vanjsko osiguranje kvaliteta, tj. aktivnosti na osiguranju kvaliteta koje poduzima/ju neko/a vanjsko/a tijelo/tijela (agencija, ministarstvo, komisija, itd.) koje ispituje rad koji se odvija unutar univerziteta ili određene jedinice unutar univerziteta.
   Ovaj drugi dio odnosi se na mehanizme vanjskog osiguranja kvaliteta i sadrži 5 standarda za eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju i dva standarda koja se odnose na agenciju/agencije ili tijelo/tijela koja/e provodi/e aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta u BiH.

Pored svakog od standarda i pratećih smjernica koje pojašnjavaju njegove zahtjeve, tu su i «pokazatelji» koji ilustruju prikupljene dokaze ili mjerila provedbe i koji naznačavaju kako se dostignuti standardi mogu demonstrirati.

3. S obzirom na to da BiH nema agenciju/agencije za osiguranje kvaliteta, treći dio – standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta agencija – je ograničen na zahtjeve za priznavanje i neovisnost tijela/tijela ili agencije/agencija koja/e provodi/e aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta u BiH.

Ova struktura se zasniva na strukturi ESG-a. Do mjeseca maja 2007. godine standardi i smjernice BiH za unutrašnje i vanjsko osiguranje kvaliteta su razrađeni do stepena kada ih je moguće testirati i isprobati.

Odnos standarda i smjernica prema okviru za kvalifikacije i priznavanje

Predloženi bh. standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja predstavljaju samo jedan aspekt zadataka u okviru reforme visokog obrazovanja, koji se mora posmatrati skupa sa ostalim inicijativama, a što sve skupa ima za cilj transformaciju sistema visokog obrazovanja i njegovu potpunu kompatibilnost sa evropskim prostorom visokog obrazovanja. Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Jačanje visokog obrazovanja u BiH, tretira tri od tih elemenata:

(1) uspostavljanje okvira za visokoškolske kvalifikacije,
(2) izrada plana rada na uvođenju modernih procedura i struktura u smislu priznavanja kvalifikacija, i
(3) uspostavljanje standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

S obzirom na to da su glavni pravci djelovanja unutar Bolonjskog procesa usko povezani, i tri elementa pomenutog projekta također su usko povezana. Na primjer, osiguranje kvaliteta mora podržati pouzdanost i kvalitet kvalifikacija unutar kvalifikacijskog okvira, ali i stvoriti neophodno povjerenje za djelotvorno priznavanje tih kvalifikacija pri zapošljavanju i u drugim akademskim institucijama kako u BiH tako i u inostranstvu. Priznavanje kvalifikacija od ključnog je značaja za transfer i prohodnost svih kategorija studenata kroz različite nivoe kvalifikacijskog okvira, procjena individualnih kvalifikacija (tj. priznavanje) je moguće samo onda ako refernti/službenici za provjeru dokumenata (Credentials evaluators) imaju pouzdane informacije o kvaliteti institucije ili neke druge ustanove koja pruža studijski program koji vodi to te kvalifikacije. Kvalifikacijski okvir podrazumijeva da standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta koriste zajedničke deskriptore i dogovorene obrazovne ciljeve pri procjeni kvaliteta nastave i procesa učenja u različitim institucijama.

Sva tri elementa imaju centralnu ulogu u promoviranju evropske dimenzije visokog obrazovanja, cjeloživotnog obrazovanja i prednosti evropskog prostora visokog obrazovanja. Zajedno mogu održavati veze između kvalifikacija i mogućnosti zapošljavanja, između privrede i univerziteta. Bez povjerenja u sisteme osiguranja kvaliteta ne može biti ni povjerenja u institucije niti njihovog priznavanja. Upravo je to ključno pitanje bosanskohercegovačkog visokog obrazovanja u sadašnjem trenutku.

Ta tri elementa su stoga povezana, a njihova istovremena primjena od suštinskog je značaja za konačni uspjeh. Nadalje, poznato je da svaka uspješna reforma zahtijeva djelovanje i u pravcu odozdol ka gore i u pravcu odozgor ka dolje. Sva tri elementa usko su povezana sa ranijim inicijativama vezanim za reformu univerziteta u BiH, kao i sa neophodnošću usvajanja okvirnog zakona o visokom obrazovanju na državnom nivou.

Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH

1. Standardi i smjernice za interno osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja

Standard 1.1.

Visokoškolska institucija u BiH bi trebala imati jasno definiranu politiku i procedure osiguranja kvaliteta izvedene na osnovu njene zvanične vizije, misije i strategije. Njih bi, skupa sa svim relevantnim zakonskim propisima, trebalo objaviti i učiniti dostupnim akademskim radnicima, studentima i svim drugim subjektima. Vizija, misija, strategija, te politika i procedure osiguranja kvaliteta trebale bi imati formalnopravni status i biti dostupne javnosti.

Smjernice uz navedeni standard

Politika osiguranja kvaliteta trebala bi odražavati misiju i vrijednosti odgovarajuće institucije, i biti usko povezana sa relevantnim planovima i aktivnostima u smislu strateškog menadžmenta. Ona bi trebala jasno navesti mjerljive ciljeve u pogledu osiguranja kvaliteta za različite funkcije i nivoe unutar date organizacije. Procedure bi trebale podrazumijevati mogućnost analize i razrade suštine misije, vrijednosti i planova, te u dugoročnom periodu doprinijeti stvaranju i održavanju institucionalne kulture kvaliteta.

Politika osiguranja kvaliteta trebala bi se fokusirati na to u kojoj je mjeri data institucija uspješna u postizanju ciljeva izvedenih iz suštine njene misije. Pri tome bi glavni kriterij trebao biti uspjeh studenata u ostvarivanju obrazovnih rezultata. Dalje snaženje programskog kvaliteta trebalo bi predstavljati jedan od glavnih ciljeva navedene politike.

Data institucija trebala bi jasno odrediti tijelo ili osobu odgovornu za osmišljavanje i provođenje politike i procedura osiguranja kvaliteta, a na koju se prenosi odgovornost za provedbu. Navedeno tijelo odnosno osoba trebala bi biti direktno odgovorna upravnom tijelu za pitanja kvaliteta i trebala bi biti pozicionirana na odgovarajućem nivou strukture date organizacije kako bi imala ogdovarajuće ovlasti za provođenje politike i procedura osiguranja kvaliteta.

Institucija bi trebala jasno definirati ulogu studenata i drugih zainteresiranih strana u procesima osiguranja kvaliteta i njihovom stalnom unapređenju.

Pokazatelji uz navedeni standard

- zvanična strategija univerziteta,
- zvanična politika kvaliteta, uključujući i ulogu studenata,
- formalno uspostavljeno tijelo s konkretnom odgovornošću za unutrašnje osiguranje kvaliteta na univerzitetu.

Standard 1.2.

Procedure za izradu i usvajanje studijskih programa trebale bi uključivati jasne i temeljite odredbe o predočavanju dokaza da su sljedeća pitanja riješena na zadovoljavajući način:

- **ciljevi programa/dodijeljenih kvalifikacija[4] jasno su navedeni;**
- **dokumentacija koja dokazuje da program/priznanje ispunjava navedene ciljeve;**
- **efikasnost procedura putem kojih se ispravljaju nedostaci i ostvaruje dalji napredak.**

Smjernice uz navedeni standard

U skladu sa navedenim standardom, visokoškolska institucija u BiH mora dokazati vlastitu sposobnost da organizira studijske programe uz prihvatljiv nivo kvaliteta, te da ima procedure osiguranja kvaliteta za očuvanje i poboljšanje akademskih standarda, a pomoću kojih će ispuniti očekivanja bosanskohercegovačkog društva i međunarodne zajednice.

Od svake institucije očekuje se da uspostavi i objavi svoj proces usklađivanja postojećih programa i priznanja sa bh. visokoškolskim kvalifikacijskim okvirom.

Za svaki studijski program trebalo bi predočiti dokaze da su sljedeća pitanja riješena na zadovoljavajući način:

- Navedeni opći i konkretni programski ciljevi
- Opis očekivanih ishoda učenja koje bi svršeni studenti trebali ostvariti
- Relevantnost strukture i sadržaja programa za misiju i strateški plan date institucije
- Na koji način program ispunjava navedene konkretne ciljeve, osobito u pogledu planiranih ishoda učenja
- Način izvođenja
- Relevantnost kvalifikacija osoblja i resursa
- Resursi potrebni za dati program
- Utjecaj programa na obrazovna sredstva i pomoćne kapacitete unutar institucije
- Mehanizmi programskog menadžmenta (npr. formalnopravna procedura za odobravanje programa, procedure za praćenje uspješnosti programa i utvrđenu odgovornost za njihovo unapređenje, redovna i periodična evaluacija programa, uključujući i vanjsku evaluaciju)
- Uloga studenata u osiguranju kvaliteta studijskih programa
- Relevantnost programa za tržište rada (lokalno, državno, međunarodno)
- Odgovarajuće obezbjeđenje pristupa, transfera i prohodnosti studenata svih kategorija u kontekstu bh. kvalifikacijskog okvira

Pokazatelji uz navedeni standard

- Privredne i druge veze, uključujući i moguće zapošljavanje
- Popularnost programa kod studenata u odnosu na prethodne godine i druge institucije koje ga nude
- Procenat svršenih studenata i prosječno trajanje studija
- Ukupan broj svršenih studenata u odnosu na broj upisanih
- Broj zaposlenih u odnosu na ukupni broj svršenih studenata

[4] Dodijeljena kvalifikacija podrzumijeva: zvanje, kvalifikaciju, titulu, stepen ili diplomu koja opisuje završen dodiplomski, magistarski ili doktorski stepen, ili bilo koje drugo zvanje, ako je studijski program vezan za to priznanje registrovan kao visokoškolski program.

- Informacioni paketi

Standard 1.3.

Procedure za ocjenjivanje studenata jasno su definirane, transparentne i nepristrasno i dosljedno se primjenjuju u čitavoj instituciji. Postoje mehanizmi za procjenu efikasnosti procedura ocjenjivanja kako bi iste u praksi bile pravedno i dosljedno primjenjivane.

Smjernice za navedeni standard

Kriteriji i metode ocjenjivanja moraju biti definirani unaprijed, objavljeni i usklađeni sa propisima visokoškolske institucije.

Procedure za ocjenu uspjeha studenta trebale bi osigurati:
- ❖ jasnu vezu između metoda ocjenjivanja i ciljeva postavljenih u skladu sa namijenjenim ciljevima učenja, i
- ❖ validan, konzistentan, transparentan i javno dostupan proces ocjenjivanja, kao i odgovarajuće certificiranje uspjeha studenta.

Pokazatelji za navedeni standard

Jasno definirani, dokumentirani i transparentni:
- kriteriji za ocjenu napretka i uspjeha studenta,
- metode ocjenjivanja,
- vrijeme i mjesto ocjenjivanja studenta,
- žalbena procedura i mogućnost ponovnog ocjenjivanja.

Standard 1.4

Institucija mora osigurati da nastavu vrši kvalificiran i kompetentan nastavni kadar. Institucija bi trebala redovno vršiti evaluaciju učinkovitosti svoje politike i procedura vezanih za ljudske resurse. Ovo posebno važi za procedure izbora, imenovanja, procjene, razvoja i promocije kadra na svakom nivou izvršavanja i podrške određenog programa. Program razvoja kadra, sa odgovarajućim sredstvima za te svrhe, morao bi biti prioritet.

Smjernice za navedeni standard

- ❖ Institucija mora imati definirane kriterije za zapošljavanje i promociju nastavnog kadra.
- ❖ Institucija će javno objaviti kriterije za potvrdu kompetentnosti nastavnog kadra.
- ❖ Redovno se mora vršiti praćenje i evaluacija kvaliteta i kompetentnosti nastavnog kadra
- ❖ Institucija će pružati mogućnosti za profesionalni razvoj kadra.

Pokazatelji za navedeni standard

- Kadrovska arhiva
- Ankete studenata
- Publikacije i drugi vidovi dokumentiranog istraživačkog rada
- Plan i aktivnosti razvoja univerzitetskog kadra
- Analiza potreba nastavnog kadra

Standard 1.5

Visokoškolska institucija bi trebala redovno vršiti evaluaciju efikasnosti korištenja svojih prostorija, opreme i objekata kako bi osigurala adekvatnost i efikasnost korištenja za programe visokog obrazovanja i obuke koje nudi.

Smjernice za navedeni standard

Ova periodična evaluacija trebala bi se fokusirati na njen doprinos (*npr. prostorija, opreme i objekata*) uspješnom učenju studenata na datim programima. Njena svrha je da ponudi informacije za donošenje odluka o nastavku pružanja adekvatnih nastavnih resursa i drugih sredstava u odnosu na studijske programe ponuđene na datoj instituciji. Za ponuđene programe institucije će utvrditi minimalne, postignute i projicirane standarde za objekte i opremu. U slučaju potrebnih unapređenja, institucija će izraditi plan akcije kako bi odgovorila na ove potrebe.

Pokazatelji za navedeni standard

- Revizija inventara resursa
- Plan investiranja u resurse
- Planovi akcije za unapređenje
- Mišljenja osoblja i studenata

Standard 1.6

Institucija će uspostaviti mehanizme za prikupljanje, analizu i upotrebu informacija relevantnih za učinkovito upravljanje studijskim programima i drugim aktivnostima.

Smjernice za navedeni standard

Stalno praćenje programa je od suštinske važnosti za osiguranje održavanja kvaliteta i standarda. Informacioni sistem upravljanja kvalitetom će nadopuniti napore praćenja programa institucije kako bi se osigurao trajni proces praćenja.

Pokazatelji bi se obično trebali sastojati od sljedećeg

- omjer nastavnika i studenata
- profil studentske populacije
- napredak i uspjeh studenata (individualni)
- konačne stope diplomiranja
- dužina studiranja u odnosu na formalno trajanje programa
- zadovoljstvo studenata sa studijem
- stopa uspješnosti studenata za svaku akademsku godinu
- stopa zaposlenosti diplomiranih studenata

Standard 1.7

Institucija bi trebala redovno objavljivati nepristrasne i objektivne informacije o svim programima i zvanjima koja nudi, i kvalitativne i kvantitativne.

Smjernice za navedeni standard

S obzirom na svoju javnu ulogu, visokoškolska institucija bi trebala pružati informacije o:

❖ ponuđenim programima, očekivanim ciljevima učenja u sklopu tih programa, kvalifikacijama koje se postižu po završetku

- ❖ procedurama nastave, učenja i ocjenjivanja
- ❖ mogućnostima učenja dostupnim studentima
- ❖ mogućnostima zapošljavanja nakon diplomiranja.

Institucija treba razviti i implementirati učinkovit sistem informiranja javnosti. Osim toga, informacije o studijskim programima bi trebale zadovoljiti očekivanja zainteresiranih strana po pitanju nepristrasnosti i objektivnosti.

Pokazatelji za navedeni standard

- Prezentacije za buduće studente
- Štampani materijali dostupni javnosti (npr. raspored studiranja, vodič za buduće studente, informacijski paketi)
- Web stranice sa redovno ažuriranim podacima
- Broj posjetitelja web stranice
- Kontakti sa medijima
- Kontakti sa zainteresiranim stranama
- Registar diplomiranih studenata (Alumni)
- transparentna pravila i propisi upisa

Standard 1.8

Standardi za interno osiguranje kvaliteta pružaju pouzdanu osnovu za proces eksternog osiguranja kvaliteta. Procedure internog osiguranja kvaliteta trebale bi biti otvorene redovnom procesu eksterne evalucije kako bi se odredilo do koje mjere su standardi zadovoljeni.

Smjernice za navedeni standard

Visokoškolska institucija bi trebala biti u stanju pokazati koliko učinkovito se njene procedure osiguranja kvaliteta primenjuju i implementiraju na cijeloj instituciji, a posebno u vezi sa izradom i izvršenjem programa koji rezultiraju akademskim zvanjima.

Pokazatelji za navedeni standard

- Formalni status institucionalnih postupaka za pripremu izvještaja o samo-evaluaciji na raznim nivoima i za razne tipove eksternog osiguranja kvaliteta;
- Standardni skup procedura za provođenje internog praćenja kvaliteta putem usaglašenog skupa pokazatelja uspjeha;
- Standardni skup procedura za pripremu posjeta lokacijama eksternih grupa za evaluaciju;
- Redovni izvještaji za senate univerziteta.

2. Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta visokoškolskih institucija u BiH

Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta primjenjivi su u svim slučajevima kada eksterne strukture vrše eksternu evaluaciju neke visokoškolske institucije u BiH.

Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta primjenjivi su na

- tijelo/tijela ili agenciju/agencije iz BiH,
- međunarodne agencije/tijela.

U oba slučaja agencije bi trebale raditi uz odobrenje relevantnih BiH vlasti.

Standard 2.1

Vlasti zadužene za visoko obrazovanje u Bosni i Herzegovini će se pobrinuti za omogućavanje:
a) evaluacije učinkovitosti procedura internog osiguranja kvaliteta,
b) procesa validacije programa koji rezultiraju akademskim zvanjima utvrđenim Državnim okvirom za kvalifikacije.

Smjernice za navedeni standard

Svrha procesa i procedura eksternog osiguranja kvaliteta je da se osigura da je institucija koja podliježe evaluaciji adekvatno odgovorila na sljedeća pitanja:

- Da li je institucija ugradila procedure osiguranja kvaliteta u svim svojim jedinicama i programima koje nudi?
- Da li institucija vrši sistematsko praćenje svog napretka ka ciljevima u području kvaliteta, a posebno kvaliteta obrazovanja?
- Da li se rezultati procedura osiguranja kvaliteta koriste za unapređenje kvaliteta usluga obrazovanja i obuke i u smjeru zadovoljavanja potreba studenata?
- Da li se preduzimaju korektivne mjere kako bi se uklonili nedostaci utvrđeni procedurama praćenja kvaliteta?
- Da li se zainteresiranim stranama pružaju relevantne informacije o kvalitetu institucije i njenih programa?

Pokazatelji za navedeni standard

- Usaglašeni i objavljeni kriteriji i procedure za eksterno osiguranje kvaliteta;
- Sažet opis procedura sa odgovarajućim vremenskim rasporedom i potrebnom dokumentacijom.

Standard 2.2

Procesi eksternog osiguranja kvaliteta biti će strukturirani putem modela od 4 koraka koji uključuje: a) izvještaj o samo-evaluaciji, b) posjetu na licu mjesta, c) objavljeni izvještaj o evaluaciji i d) naknadne aktivnosti.

Smjernice za navedeni standard

- institucija koja podliježe evaluaciji treba predati izvještaj o samo-evaluaciji kako bi obrazložila vlastiti analitički stav potkrijepljen dokazima da su procedure za interno osiguranje kvaliteta uspostavljene i da je osigurana njihova učinkovitost;
- imenovana grupa za eksternu evaluaciju treba se sastojati od tri do pet osoba:
  - visokog akademskog ugleda,
  - kompetentnih da naprave državna i međunarodna poređenja kvaliteta nastave i istraživačkog rada, kao i pružanja drugih usluga na univerzitetskom nivou.
  - koji posjeduju visoke kompetencije u polju koje je predmet eksterne evaluacije.
  - trebaju biti neovisni tako da na njih ne može uticati treća strana kao što su visokoškolske institucije, ministarstva ili drugi učesnici u procesu.
- tim za evaluaciju treba posjetiti instituciju kako bi potvrdio izvještaj o samo-evaluaciji;
- tim za evaluaciju treba blagovremeno predati izvještaj o evaluaciji. Izvještaj i popratni zaključci i preporuke trebaju biti dostupni javnosti;

- ❖ ranije određena procedura naknadnih aktivnosti treba biti dosljedno implementirana kako bi se osiguralo da će institucija poduzeti dalje korake u skladu sa preporukama tima za evaluaciju.

Pokazatelji za navedeni standard

- implementirani protokoli za dosljednu upotrebu modela za evaluaciju od 4 koraka
- izvještaji o samo-evaluaciji
- objavljeni i dosljedno primijenjivani kriteriji za imenovanje stručnjaka za eksterno osiguranje kvaliteta
- odgovarajući brifinzi ili obuka za stručnjake, program i dokumentacija za obuku stručnjaka, ili planiranu ili realiziranu;
- angažman međunarodnih stručnjaka
- učešće studenata
- kodeks ponašanja za stručnjake za evaluaciju

Standard 2.3

Izvještaji o evaluaciji trebaju biti dostupni javnosti i napisani tako da budu jasni i razumljivi. Sve odluke, pohvale i preporuke iz izvještaja trebaju biti lake za pronaći i lako razumljive u smislu svrhe evaluacije i kriterija korištenih pri donošenju odluka.

Smjernice za navedeni standard

Uobičajeno struktura izvještaja sadrži opis, analizu (uključujući relevantne dokaze), zaključke, pohvale i preporuke. Potrebna je adekvatno preliminarno objašnjenje tipa evaluacije, njene svrhe i posljedica odluka evaluacije (npr. odobravanje ili neodobravanje sistema internog osiguranja kvaliteta, akreditacija studijskih programa, itd.) i kriterija korištenih pri donošenju odluka. Ključni rezultati, zaključci i preporuke trebaju biti lako dostupni čitaocima.

Pokazatelji za navedeni standard

- objavljeni izvještaji
- dobro strukturirani, čitljivi izvještaji
- objavljena osnovna metodologija za izradu izvještaja

Standard 2.4

Procesi osiguranja kvaliteta koji sadrže preporuke za dalje djelovanje ili koji zahtijevaju naknadnu izradu akcionog plana trebaju imati ranije određene procedure za naknadne aktivnosti koje će se dosljedno provoditi.

Smjernice za navedeni standard

Osiguranje kvaliteta je trajni proces unapređenja. Nakon objavljivanja izvještaja o eksternoj evaluaciji i njegovih preporuka, institucija koja podliježe evaluaciji treba izraditi plan akcije. Procesi naknadnih aktivnosti trebaju provjeriti do koje mjere su ove preporuke implementirane.

Pokazatelji za navedeni standard

- Definirane procedure naknadnih aktivnosti u skladu sa izvještajima
- Definirani rokovi za aktivnosti u skladu sa preporukama stručnjaka

- Planovi akcije, zadaci, vremenski okvir i odgovornosti

Standard 2.5

Periodično treba vršiti eksterno osiguranje kvaliteta sistema za interno osiguranje kvaliteta institucije i njenih studijskih programa. Dužina ciklusa treba biti ranije određena i objavljena.

Smjernice za navedeni standard

Sve kasnije eksterne evaluacije trebaju uzeti u obzir napredak postignut od prethodne evaluacije.

Pokazatelji za navedeni standard

- Definirani ciklusi eksternog osiguranja kvaliteta i njihova redovna implementacija
- Vremenski okvir za eksternu evaluaciju.

Standard 2.6

Tijelo/tijela zaduženo/a za eksterno osiguranje kvaliteta treba/ju biti formalno priznato/a od strane kompetentnih javnih vlasti u Evropskom prostoru visokog obrazovanja i treba/ju imati osnovano pravno uporište. Također se treba pridržavati zahtjeva legislativne nadležnosti u sklopu kojih djeluje/ju kao i Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Evropskom području visokog obrazovanja.

Smjernice za navedeni standard

Procedure za eksterno osiguranje kvaliteta bi bile unaprijeđene ako bi bilo transparentno do koje mjere je osiguranje kvaliteta uslužnika osigurano priznatim agencijama. Javne, privatne i tematske agencije koje djeluju ili planiraju djelovati u Evropi trebaju biti priznate kao profesionalne i vjerodostojne agencije za osiguranje kvaliteta.

Pokazatelji za navedeni standard

Implementacija ovog standarda zahtjeva prelazne odredbe:

U toku prelazne faze od 2 godine nakon usvajanja ovog dokumenta od strane vlasti u BiH,

- Agencija/agencije ovlaštena/e da izvrši/e eksterno osiguranje kvaliteta treba/ju raditi u skladu sa standardom 2.7 ovog dokumenta i relevantnim zakonodavnim zahtjevima u BiH.
- Strane/međunarodne agencije unajmljene da izvrše eksternu evaluaciju u BiH trebaju biti zvanično priznate od strane kompetentnih javnih vlasti u Evropskom području visokog obrazovanja.

Pokazatelji za navedeni standard ***nakon prelazne faze od 2 godine***

- Agencija/agencije sa punim članstvom u ENQA;
- Odobrene evropske ili van-evropske agencije koje djeluju u Evropi i unesene su u Evropski registar agencija za osiguranje kvaliteta

Standard 2.7

Agencija/agencije ili tijelo/tijela koje/a radi/e na aktivnostima eksternog osiguranja kvaliteta treba/ju biti nezavisno/a do te mjere da ima/ju autonomnu odgovornost za svoje djelatnosti i da zaključci i preporuke iz njegovih/njihovih izvještaja ne podliježu uticajima trećih strana poput visokoškolskih institucija, ministarstava ili drugih zainteresiranih strana.

Smjernice za navedeni standard

Agencija/agencije ili tijelo/tijela odgovorno/a za eksterno osiguranja kvaliteta morati će pokazati svoju nezavisnost putem mjera kao što su sljedeće:

- Operativna nezavisnost od visokoškolskih institucija i vlasti garantirana u zvaničnoj dokumentaciji (npr. upravni instrumenti ili pravni akti).
- Definicija i provođenje procedura i metoda, nominacija i imenovanje eksternih stučnjaka i određivanje ciljeva procesa osiguranja kvaliteta se vrši autnomno i nezavisno od vlasti, visokoškolskih institucija i organa političkog utjecaja.
- Iako se u toku procesa osiguranja kvaliteta konsultiraju relevantne zainteresirane strane za visoko obrazovanje, posebno studenti/učenici, konačni rezultati procesa osiguranja kvaliteta su odgovornost agencije/agencija.

Pokazatelji za navedeni standard

- Opis poslova i zadataka agencije/agencija i značajna usklađenost sa ESG;
- Dokazana neovisnost putem:
  - externe neovisne evaluacije agencije/agencija
  - izvještaja o eksternoj evaluaciji agencije/agencija

  u toku dvije godine nakon što je agencija/su agencije provela/e svoju prvu eksternu evaluaciju.

Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju BiH

Priznanje

Predstavnici ministarstava, univerziteta i studenata BiH navedeni ispod su bili aktivno uključeni u izradu Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju BiH. Zajednički projekat Evropske komisije i Vijeća Evrope duguje svoju zahvalnost njihovom profesionalnom zalaganju i ličnoj posvećenosti, kao i stručnosti i vođenju koje su pružili eksperti Vijeća Evrope, gospođa Patricia GEORGIEVA i gospodin Lewis PURSER.

Ministarstvo civilnih poslova BiH
Svjetlana BILOŠ, Nedžada FAGINOVIĆ, Vladimir VUKŠA

Ministarstvo obrazovanja Federacije BiH
Džemko RUŽDIĆ, Nijaz SLIPIČEVIĆ

Ministarstvo prosvjete Republike Srpske
Dragana LUKIĆ-DOMUZ, Zdravko MARJANOVIĆ, Željko MIRJANIĆ, Dragan PARTALO
Univerzitet u Banja Luci
Miroslav DRAGIĆ, Petar MARIĆ, Ostoja MILETIĆ

Univerzitet u Bihaću
Esad BAJRAMOVIĆ

Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Ranko ANTUNOVIĆ, Nenad MARKOVIĆ

Sveučilište u Mostaru
Vojo VIŠEKRUNA

Univerzitet «Džemal Bijedić» u Mostaru
Alim ABAZOVIĆ, Sead PAŠIĆ

Univerzitet u Sarajevu
Izet BIJELONJA, Lejla MUMINOVIĆ

Univerzitet u Tuzli
Edin DELIĆ, Enes OSMANČEVIĆ

Univerzitet u Zenici
Bernard HARBAŠ, Spahija KOZLIĆ, Darko PETKOVIĆ, Ibrahim PLANČIĆ

Predstavnici studenata
Zehrudin Dardagan (Univerzitet u Tuzli), Edin Eminović (Univerzitet u Tuzli), Izen Hajdarević (Univerzitet u Tuzli), Ermin Mahmutović (Univerzitet u Bihaću), Ivan Marković (Sveučilište u Mostaru), Bojana Popadić (Univerzitet u Istočnom Sarajevu), Miljan Rupar (Sveučilište u Mostaru), Siniša Skočibušić (Sveučilište u Mostaru), Ivana Šaraba (Univerzitet u Istočnom Sarajevu)